

REFLECȚII PRIVIND NOȚIUNEA RĂSPUNDERII PENALE DIN PERSPECTIVA LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA

Conf. univ. dr. Boris GLAVAN

Academia „Ștefan cel Mare”,

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Abstract

The study is devoted to the field of criminal law. In particular, attention is focused on the rediscovery of the concept, content and limits of the implementation of criminal liability - a fundamental institution on which, along with crime and punishment, the entire theoretical and methodological system of criminal law is built. Although there is a lot of research on this topic, the issues generated by this institution remain relevant today, because in theory there is no consensus on the content of criminal liability.

In addition, there are unresolved theoretical issues, or a little misunderstanding, the existence of which undermines the unitary meaning of the institution of criminal liability, generating discussions and divergences of opinion. The need for this research is dictated by the tendency of the Republic of Moldova to truly become a state based on the law, which requires the continuous improvement of the legal framework and the removal of legislative gaps that undermine the unitary meaning of legal norms.

The purpose of this study is to identify the issue of criminal liability from the perspective of national legislation and the complex analysis of scientific research dedicated to this institution of criminal law. The author aims as a basic objective not only to find the unilateral answer to certain questions, but to identify the appropriate solutions that would be harmoniously correlated, first of all, logically.

This study will allow the development and deepening of knowledge about the institution of criminal liability. The basic theses and conclusions can be used in the process of further improving criminal law. The paper can also be used in the process of teaching the subject of criminal law and criminal procedure in educational institutions with a legal profile as well as in the continuous professional development of the recipients of criminal law.

Keywords: *crime, criminal liability, punishment, release from criminal liability, criminal prosecution, criminal legal report, coercive measures, the basis of criminal liability.*

Introducere

Instituția răspunderii penale a fost studiată de nenumărate ori, în diferite perioade de timp, de către un număr impunător de cercetători, și s-ar părea că actualitatea ei demult a rămas în istorie, iar noile discuții pe marginea acestui

subiect nu-și mai au rostul. Dar imediat ce încercăm să rezolvăm alte probleme cu caracter mai îngust, ce par extrem de complicate ori chiar imposibil de soluționat, ne dăm seama că rădăcinile lor pornesc de la temelie, adică de la instituțiile fundamentale ale dreptului penal: infracțiunea, răspunderea penală și pedeapsa. Prin urmare, actualitatea studierii acestor instituții va rămâne vie atâta timp cât vor exista probleme nerezolvate.

Definiția legală a răspunderii penale din Codul penal al Republicii Moldova (art. 50) generează mai multe întrebări, soluționarea cărora contravin conținutului acesteia. Prin urmare, nu este clară legătura dintre infracțiune și răspunderea penală, deoarece temeiul răspunderii penale, conform art. 51 CP, este „fapta prejudiciabilă” și „componenta de infracțiune” dar nu însăși „infracțiunea”. Având în vedere prevederile art. 50 CP, conform cărora răspunderea penală poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege, devine inexplicabil de ce momentul apariției răspunderii penale nu coincide cu momentul comiterii faptei prejudiciabile? Cum componenta de infracțiune, fiind o categorie juridică, poate să îndeplinească funcția de temei al răspunderii penale? Dacă admitem că răspunderea penală este condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit (art. 50 CP) atunci de la ce anume este liberată persoana prin sentința de condamnare care se pronunță în mod public și în numele legii (art. 389 CPP)?

În cele ce urmează, autorul va urmări geneza problemei, pe de o parte, și diferitele opinii ale cercetătorilor expuse pe marginea subiectului investigat, pe de altă parte, încercând să stabilească noțiunea veridică a răspunderii penale.

Conținut de bază

Necesitatea elaborării științifice și definirii răspunderii penale ca noțiune juridico-penală independentă a apărut în 1959, când noțiunea răspunderii penale a început să fie considerată ca ceva distinct față de noțiunea de pedeapsă penală. Inițial această distincție s-a făcut în bazele legislației penale ale fostei URSS, ulterior aceeași formulă a fost inclusă și în Codurile penale ale tuturor republicilor exsovietice, inclusiv în cel al Republicii Moldova [art. 48 alin. (1) și (2) CP al RSSM din 1961].

Mai târziu, mulți cercetători s-au inclus activ în elucidarea noțiunii și conținutului răspunderii penale. Unii au susținut că răspunderea penală și pedeapsa penală sunt laturi diferite ale aceluiași fenomen¹. Alții au identificat răspundere penală cu obligația (îndatorirea) persoanei de a răspunde pentru infracțiunea

¹ Bagriy-Shakhmatov L.V., *Răspunderea penală și pedeapsa*, Ministerul Afacerilor Interne al URSS, 1969 N-24, pp. 79-80; Cherdanțev A.F., Kojevnicov S.N., *Despre conceptul și conținutul răspunderii juridice/Jurisprudență*, 1976, nr. 5, pp. 43-44.

comisă². Într-o altă viziune răspunderea penală a însemnat reacția statului la infracțiunea comisă³. Conform altei opinii răspunderea penală ar include măsurile procesual-penale aplicate de către stat asupra persoanei care a comis o infracțiune⁴. A existat și părerea potrivit căreia răspunderea penală ar fi identică cu raportul juridico-penal⁵. O altă opinie a fost că răspunderea penală înseamnă condamnarea publică a faptelor social periculoase și a persoanelor care le comit⁶. Această opinie și-a găsit reflectare și în doctrina penală autohtonă⁷, iar mai târziu și în legislația națională (art. 50 CP al RM).

Multitudinea opiniilor expuse privind definirea răspunderii penale mărturisește importanța și dificultatea problemei. În legătură cu acest fapt, Santalov A.I. susținea că „conținutul răspunderii penale era unanim înțeles atunci când aceasta se exprima doar prin pedeapsă și executarea ei. Faptul că legislația penală a admis răspunderea penală și fără pedeapsă a generat deosebirea dintre acestea și căutarea unui nou conținut al răspunderii penale”⁸.

Conform art. 50 CP al RM, prin răspundere penală se înțelege „condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege”.

În partea introductivă a acestei lucrări am arătat problemele pe care le generează această noțiune, respectiv cercetătorii naționali interpretând aceeași definiție legală a răspunderii penale au păreri împărțite referitor la limitele ei de realizare. Astfel, unii experți consideră că realizarea răspunderii penale începe din momentul aplicării măsurilor de constrângere și se epuizează odată cu condamnarea infracțiunii comise și a persoanei care a săvârșit-o, exprimată în sentința de condamnare⁹, alții sunt de părere că realizarea răspunderii penale este exprimată în hotărârea de condamnare și de aplicare a pedepsei penale corespunzătoare¹⁰, a

² Brainin Ya.M., *Răspunderea penală și temeiul acesteia în dreptul penal sovietic*, Moscova, 1963, p. 25; Kurleadskii V.I., *Răspunderea penală și măsura influenței publice*, Moseva, 1965, p. 19.

³ Volkov B.S., *Natura deterministă a comportamentului criminal*, Kahani, 1975, p. 61; Eleonskii V.A., *Pedeapsa penală și educarea responsabilității pozitive a individului*, Ryazan, 1979, p. 19; Kudreavțev V.N., *Drept și comportament*, Moscova, 1978, p. 103.

⁴ Naumov A.V., *Aplicarea normelor de drept penal*, Volgograd, 1973, p. 246; Ogurtsov N.A., *Raportul juridic și răspunderea în dreptul penal sovietic*, Ryazan, 1976, p. 162.

⁵ *Drept penal. Partea generală. Manual universitar*, responsabil de ediție Kozacenko I. Ya. și Neznamova Z.A. - M., 1998, p. 69; Nisoreanu Gh., Boroi A., *Drept penal. Partea generală*, Ed. ALL Beck, București, 2002, p. 233; Dobrinoiu V. și alții., *Drept penal. Partea generală*, Ed. ATLAS LEX, București, 1994, p. 316.

⁶ Osipov P.P., *Bazele teoretice pentru construirea și aplicarea sancțiunilor penale*, Leningrad, 1976, p. 51.

⁷ Borodac A. ș.a., *Drept penal. Partea generală*, Ed. „Știința”, Moscova, 1994, p. 24.

⁸ Santalov A.I., *Despre răspunderea penală și exprimarea ei procesuală*, Universitatea din Leningrad, 1972 N23, pp. 125-126.

⁹ Borodac A. și alții, *Manual de drept penal. Partea generală*, Chișinău, 2005, p. 342.

¹⁰ *Comentariu la Codul Penal al Republicii Moldova*, sub redarea dr. Alexei Barbăneagră, Chișinău, 2003, p. 141.

treia opinie este că cel mai des răspunderea penală se realizează în pedeapsă și executarea ei¹¹, iar a patra opinie este că realizarea răspunderii penale începe cu pornirea urmăririi penale și se finalizează cu expirarea termenului antecedentului penal¹².

Lipsa de consens în privința limitelor de realizare a răspunderii penale dovedește în mod indirect faptul că cercetătorii naționali nu împărtășesc conceptul legal al răspunderii penale. Acestea fiind spuse ne întrebăm din nou: Ce este totuși răspunderea penală și care este conținutul ei? Se pare că răspunsul la această întrebare nu este atât de simplu și ar trebui formulat nu unilateral, ci universal, ca să răspundă tuturor întrebărilor legate de această instituție. Dar să le luăm pe rând, pas cu pas.

Răspunderea penală fiind o formă a răspunderii juridice, alături de răspunderea civilă, cea administrativă ori disciplinară are la bază semnificația termenului „răspundere”, care, potrivit afirmațiilor experților români G. Vrabie și S. Popescu, a derivat din verbul latin „respondere” și însemna a răspunde, dar în același timp, a plăti, la rândul său¹³.

Potrivit DEX-lui, termenul „răspundere” semnifică – „obligația de a răspunde pentru consecințele unei acțiuni”¹⁴. Atribuind aceste explicații la dreptul penal, se poate spune că prin răspundere penală se înțelege obligația persoanei care a comis o infracțiune de a răspunde pentru fapta comisă, adică de a suporta măsurile de constrângere prevăzută de lege, mai exact spus prevăzută de norma de incriminare a legii penale. O interpretare similară a răspunderii penale a fost făcută de majoritatea autorilor care au încercat să definească această noțiune pornind de la originea termenului „răspundere”.

Majoritatea experților¹⁵ admit faptul că răspunderea penală poate să existe și să se realizeze doar în limitele raportului de drept penal dintre stat, pe de o parte, și persoana care a comis infracțiunea, pe de cealaltă parte. În cadrul acestui raport, persoana vinovată este obligată să suporte constrângerea prevăzută de legea penală, iar statul este obligat să supună vinovatul să suporte această constrângere. Astfel raportul de drept penal este orientat spre reglementarea drepturilor și obligațiilor dintre părți, apărute ca rezultat al comiterii infracțiunii. Conținutul acestui raport îl formează corespondența dintre drepturile și obligațiile părților. Cu puțină atenție putem observa că obligația statului de a cere delicventului să răspundă nu face parte din conținutul răspunderii penale, deoarece aceasta duce la îndeplinirea răspunderii și deci rămâne în afara limitelor ei. Raportul de drept

¹¹ Barbăneagră A. și alții, *Codul Penal comentat și adnotat*, Ed. Cartier, Chișinău, 2005, p. 96.

¹² Macari I., *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea generală*, Chișinău, 2002, p. 222.

¹³ Vrabie G., Popescu S., *Teoria generală a dreptului*, Ed. Ștefan Procopiu, Iași, 1993, p. 141.

¹⁴ *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic, 1998, p. 898.

¹⁵ Kelina S.G., *Probleme teoretice privind liberarea de răspundere penală*, Ed. „Știința”, Moscova, 1974, p. 25.

penal nu trebuie identificat cu răspunderea penală, deoarece el însuși reglementează procesul juridic de tragere la răspundere penală a persoanei, astfel fiind doar un mediu în care răspunderea penală apare, se realizează și respectiv apoi se stinge. Prin urmare, doar obligația de a suporta constrângerea penală poate face parte din conținutul răspunderii penale, iar supunerea (obligarea) persoanei care a săvârșit o infracțiune la o anumită constrângere (pedeapsă) constituie un element important în vederea realizării răspunderii penale.

Cuvântul „realizare”, potrivit dicționarului, semnifică „înfăptuire, îndeplinire, împlinire, traducere în viață”¹⁶. Astfel prin realizarea răspunderii penale se cuvine să înțelegem îndeplinirea obligației persoanei care a săvârșit infracțiunea de a suporta constrângerea penală.

În teoria dreptului penal, termenul „realizare a răspunderii penale” este folosit cu același sens – de a îndeplini, traduce în viață răspunderea, însă, tratarea în mod diferit a conținutului răspunderii penale a generat și opinii diferite cu privire la realizarea însăși a răspunderii penale.

Unii autori, spre exemplu, considerând că realizarea răspunderii penale înseamnă realizarea drepturilor și obligațiilor corelative raportului juridic penal prin intermediul raportului juridic procesual penal, și-au format opinia despre existența mai multor etape de realizare a răspunderii penale, susținând până și faptul că începutul realizării răspunderii penale este legat de acțiunile întreprinse de către organele competente în vederea identificării faptei și a făptuitorului¹⁷.

Răspunderea penală, ca și raportul de drept penal, apare odată cu comiterea infracțiunii. Anume din acest moment apare obligația persoanei de a răspunde în fața statului pentru ignorarea respectării benevole a ordinii de drept asigurată de legea penală. Din momentul constatării faptului infracțiunii apare raportul procesual penal în limitele căruia se realizează activitatea procesuală (demascarea persoanei bănuite, învinuite de comiterea infracțiunii) adică urmărirea penală. Această activitate procesuală parcurge câteva etape reglementate de dreptul procesual penal în cadrul cărora este prevăzută posibilitatea de a aplica asupra persoanei bănuite (învinuite) de comiterea infracțiunii măsurile de constrângere procesuale (reținerea bănuیتului, arestarea la domiciliu, arestarea preventivă etc. (art. 165-210 CPP al RM). Aceasta, probabil, permite unor autori să tragă concluzia că momentul constatării faptului comiterii infracțiunii este începutul realizării răspunderii penale, apariției raportului de drept penal și a celui de procedură penală în cadrul cărora cel care a comis infracțiunea este obligat să fie supus unor îngrădiri în drepturi și să suporte măsurile de constrângere¹⁸. O astfel de concluzie

¹⁶ *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic, 1998, p. 898.

¹⁷ Botnaru S. și alții, *Drept penal. Partea generală*, Ed. „Cartier”, Chișinău, 2005, p. 237.

¹⁸ Pustovaya I.N., *Încetarea dosarului penal în etapa cercetării prealabile, cu eliberarea de răspundere penală a persoanei (art. 6-9 din Codul de procedură penală al RSFSR)*, Teză de doctor în drept,

însă contravine faptului că raportul de drept penal apare obiectiv și nu depinde de momentul începerii desfășurării acțiunilor procesuale.

Soluționarea problemei privind stabilirea corectă a limitelor realizării răspunderii penale impune și considerarea scopului acestei instituții. Legiuitorul nu a prevăzut în mod expres care ar fi acesta și nici nu era nevoie, fiindcă coincide cu cel al pedepsei penale: restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane [alin. (2) art. 61 CP]¹⁹.

Dovadă că scopurile răspunderii penale coincid cu cele ale pedepsei poate servi și prezența în legea penală a instituției liberării de răspundere penală. Practic unanim se recunoaște faptul că atunci când scopurile pedepsei pot fi atinse fără răspunderea penală persoana care a săvârșit infracțiunea este liberată de această răspundere.

Prin urmare, observăm că limitele de realizare a răspunderii penale trebuie să cuprindă totalitatea elementelor de constrângere ce se aplică în mod exclusiv în realizarea scopurilor menționate mai sus.

În cadrul acestor limite nu trebuie incluse măsurile procesuale de constrângere, deoarece acestea urmăresc alt scop decât cele vizate. Potrivit legii procesual penale, măsurile preventive prevăzute în art. 275 CPP al RM (transmiterea sub supraveghere a minorului, arestarea la domiciliu, arestarea preventivă etc.), au menirea să asigure buna desfășurare a urmăririi penale, iar urmărirea penală, la rândul ei, are drept scop acumularea probelor privind existența sau inexistența infracțiunii, identificarea făptuitorului și transmiterea cauzei penale în judecată **pentru a fi stabilită răspunderea penală** (art. 252 CPP al RM). Astfel este evident că, la etapa urmăririi penale, răspunderea penală nu este stabilită, acest fapt urmând să aibă loc în momentul pronunțării sentinței de condamnare sau mai bine zis în momentul intrării acesteia în vigoare. Subliniem că la etapa urmăririi penale răspunderea penală se stabilește, se identifică de către organul de urmărire penală însă decizia finală este luată de către instanța de judecată.

Pentru soluționarea corectă a problemei cercetate mai trebuie luat în calcul și noțiunea de „*tragere la răspundere penală*” folosită în art. 306 CP al RM. Legea penală nu descoperă conținutul acestui termen, iar în literatura juridică există păreri împărțite la acest subiect. Unii cercetători consideră că acest termen se referă la „realizarea raportului procesual penal”, exprimat prin tragerea la răspundere a persoanei în calitate de învinuit²⁰. Alți autori consideră că, prin tragerea la răspundere penală, se înțelege pornirea procesului penal, punerea sub învinuire,

Ekaterinburg, 2001, pp. 17-18; Jalinskii A.E. și alții, *Dreptul penal al Rusiei. Manual universitar*, în 2 volume, Vol. 1. *Partea generală*, grupul de edituri NORMA-INFRA, Moscova, 1999, pp. 74-75.

¹⁹ Barbăneagră A. și alții, *op. cit.*, p. 96.

²⁰ Zagorodnikov N.I., *Drept penal sovietic*, Ed. „Literatura juridică”, Moscova, 1976, p. 453.

dispunerea aplicării măsurii preventive și trimiterea cauzei penale în instanța de judecată²¹.

Astfel, observăm că acest termen se referă la legea procesual penală și nu are nimic comun cu realizarea răspunderii penale. În susținerea acestei opinii, Filimonov V.D. consideră, pe bună dreptate, că „tragerea la răspundere penală în calitate de învinuit nu poate fi considerată realizarea răspunderii penale, deoarece nu aduce nicio schimbare situației de drept material a persoanei, pentru că nu urmărește acele scopuri ce stau în fața răspunderii penale”²².

Penalistul rus Pavlov N.E²³, în același context, a observat foarte corect că răspunsul la această întrebare se află în însăși dispoziția art. 306 CP al RM. În alineatul întâi al acestuia se prevede „tragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate”. Alineatul doi prevede răspunderea penală pentru aceleași acțiuni legate de învinuirea persoanei în săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave. Astfel, observăm că prin tragerea la răspundere penală se înțelege învinuirea persoanei în săvârșirea unei infracțiuni.

O concluzie similară se poate formula și în legătură cu pronunțarea de către instanța de judecată a sentinței de condamnare. În alin. (1) al art. 307 CP al RM se vorbește despre „pronunțarea cu bună-știință de către judecător a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii”. Alineatul doi prevede răspunderea penală pentru „aceleași acțiune legată de învinuirea de săvârșire a unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave”. Astfel, prin pronunțarea sentinței de condamnare se înțelege, ca și în cazul tragerii la răspundere penală, învinuirea persoanei în săvârșirea unei infracțiuni, diferența dintre acestea fiind organul care învinuiește și faptul că sentința de condamnare, spre deosebire de ordonanța de punere sub învinuire, se pronunță în mod public și în numele legii.

În momentul pronunțării sentinței de condamnare, persoana este supusă (obligată) să răspundă, să suporte constrângerea penală prevăzută de lege, însă ea va răspunde din momentul suportării acestei constrângeri. Prin urmare, condamnarea persoanei exprimată prin sentința de condamnare nu reprezintă o formă de realizare a răspunderii penale, dar marchează un moment procesual din care persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii este impusă să suporte constrângerea penală prevăzută de lege.

Unii cercetători au observat corect că rezolvarea problemei legate de stabilirea elementelor de constrângere prin care se realizează răspunderea penală trebuie căutată numai în prevederile legii penale, nu și în a celei procesual penale²⁴.

²¹ Brânză S. și alții, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Ed. „Cartier”, Chișinău, 2005, p. 601.

²² Filimonov V.D., *Răspunderea penală și constrângerea socială. Culegere de lucrări a Facultății de Drept*, Ed. Universitatea din Tomsk, Tomsk, 1965, p. 114.

²³ Pavlov N.E., *Legislația procesual-penală și dreptul penal (corelare și probleme de aplicare). Monografie*, Moscova, 1999, pp. 56-57.

²⁴ Endoltseva A., *Instituția liberării de răspundere penală: probleme teoretice, legislative și de aplicare a legii*, Teză de doctor în drept, Moscova, 2005, p. 291.

Într-adevăr, realizarea răspunderii penale nu trebuie legată de severitatea măsurilor de constrângere procesuale, aplicarea acestora fiind dictată de circumstanțele exclusiv procesual-penale.

Legea penală prevede două categorii de măsuri de constrângere: măsurile de siguranță și pedeapsa penală. Analizând natura juridică a acestor categorii de măsuri, ajungem la concluzia că doar pedeapsa penală poate fi inclusă în limitele de realizare a răspunderii penale, măsurile de siguranță rămânând în afara acestor limite. Măsurile de siguranță urmăresc alt scop decât al răspunderii penale și anume înlăturarea unui pericol (art. 98 CP). În plus, esența realizării răspunderii penale este de a interveni *post delictum*, în timp ce măsurile de siguranță sânt concepute *ante delictum*. Aceste măsuri se aplică împotriva unei stări de pericol, durata lor fiind pe întreaga perioadă de existență a acestei stări, în timp ce răspunderea penală apare în contextul săvârșirii unei infracțiuni, atrăgând după sine pedeapsa penală, durata căreia este fixată în lege. Răspunderii penale și pedepsei penale pot fi supuse doar persoanele responsabile, pasibile de răspundere penală, iar măsurilor de siguranță pot fi supuse și persoanele iresponsabile și cele care nu sunt pasibile de răspundere penală. Încă ceva, măsurile de siguranță, spre deosebire de pedeapsă, se aplică chiar și în cazul în care răspunderea penală a încetat în legătură cu liberarea de răspundere penală sau în legătură cu înlăturarea răspunderii penale. Codul penal menționează expres că nici amnistia și nici grațierea, fiind modalități de înlăturare a răspunderii penale, nu au efect asupra măsurilor de siguranță (art. 107, art. 108 CP al RM).

Istoric vorbind, măsurile de siguranță au fost concepute în ideea „mai bine să previi decât să vindecii” inspirată de școala pozitivistă. Experiența a arătat că unii răufăcători (persoane cu deficiențe mintale) nu sunt incapabili să înțeleagă caracterul sancțiunii. Față de aceștia pedepsele sunt ineficiente, de unde și necesitatea de a recurge la mijloace represive distincte, orientate spre un scop bine definit: a proteja mediul social de aceste elemente nocive²⁵.

Constrângerea penală aplicată în limitele realizării răspunderii penale este calculată pentru a influența la nivel psihologic asupra subiectului, care are capacitatea de a înțelege și ași dirija acțiunile, determinându-l să nu mai încalce ordinea de drept penală și să se conformeze prevederilor legale. Odată cu pronunțarea sentinței de condamnare, judecata stabilește în baza legii penale cuantumul constrângerii la care urmează a fi supusă persoana vinovată de comiterea infracțiunii. Evident, condamnarea persoanei are un impact deosebit asupra realizării scopului răspunderii penale, însă nicidecum nu face parte din elementele de realizare a răspunderii penale.

Realizarea răspunderii penale și realizarea scopului răspunderii penale nu sunt identice. Răspunderea penală poate fi realizată prin executarea pedepsei, iar

²⁵ Botnaru S. și alții, *Drept penal. Partea generală*, Ed. „Cartier”, Chișinău, 2005, p. 527.

scopul răspunderii penale poate rămâne nerealizat și, invers, în unele cazuri, scopul răspunderii penale poate fi atins și fără executarea pedepsei, în astfel de cazuri persoana este liberată de executarea pedepsei. Dacă, imediat după ispășirea pedepsei, persoana comite din nou o infracțiune, atunci este evident că s-a realizat doar răspunderea penală nu și scopul acesteia. Despre realizarea scopului răspunderii penale se poate vorbi doar după expirarea unui anumit interval de timp în care persoana va da dovadă de corectare, nemaisăvârșind alte infracțiuni. Acest interval de timp este prevăzut în legea penală sub formă de antecedente penale. Prin urmare, observăm că nici antecedentele penale nu se încadrează în limitele de realizare a răspunderii penale. Astfel, găsim neîntemeiată opinia unor autori precum că antecedentele penale ar fi o formă de realizare a răspunderii penale.

Antecedentele penale, după cum este prevăzut, cu drept cuvânt, și în legea penală, nu sunt o măsură de constrângere, ci o stare juridică ce generează consecințe de drept nefavorabile pentru condamnat (art. 110 CP al RM). Pe perioada antecedentelor penale persoana are un statut juridic deosebit – de fost condamnat, care potrivit unei serii de acte normative nu-i permite de a ocupa anumite funcții (de exemplu, titularii antecedentelor penale nu pot ocupa funcțiile de judecător, procuror, ofițer de urmărire penală, avocat) sau de a exercita o anumită activitate (de exemplu, administrarea bunurilor proprietarului), poate fi obligat să informeze organele interesate despre posedarea antecedentelor penale etc. Prin urmare, considerăm că la baza instituției antecedentelor penale nu stă ideea realizării răspunderii penale, dar aceea a neîncrederii societății în însăși corectarea și reeducarea fostului condamnat. Titularului antecedentelor penale nu-i este permis să ocupe o anumită funcție nu în scop de a-l reeduca, ci pentru că nu există suficientă încredere că acesta s-a corectat și nu va mai comite alte infracțiuni.

Faptul că legea penală agravează răspunderea pentru infracțiunea comisă de către persoana cu antecedente penale demonstrează, o dată în plus, că scopul răspunderii penale în cazul primei infracțiuni nu a fost atins. Pedepsa executată s-a dovedit a fi blândă pentru reeducarea infractorului, de aceea, urmărindu-se realizarea acestui scop, antecedentele penale vor fi luate în calcul la stabilirea pedepsei pentru a doua infracțiune, fiindu-i stabilită o pedeapsă mai severă.

Realizarea răspunderii penale începe, așadar, odată cu executarea pedepsei și încetează odată cu ispășirea pedepsei sau liberarea persoanei de la executarea pedepsei. Astfel, pedeapsa nu este identificată cu răspunderea penală, deoarece aceasta este elementul de constrângere prin care se realizează răspunderea penală. Fără răspundere penală, pedeapsa nu poate fi executată, iar fără executarea pedepsei răspunderea rămâne nerealizată.

În literatură există opinia că realizarea răspunderii penale se finalizează odată cu pronunțarea sentinței de condamnare. Probabil adepții acestui concept tratează răspunderea penală, ca și în cazul pedepsei, ca fiind element (măsură) de constrângere. Avându-se în vedere că răspunderea penală nu este identică cu pedeapsa și

faptul că liberarea de răspundere penală este posibilă până la pronunțarea sentinței de condamnare iar liberarea de pedeapsă după pronunțarea acestei sentințe, s-a recurs, probabil, la căutarea altor elemente de constrângere prevăzute de lege prin care s-ar realiza răspunderea penală, menționându-se în cele din urmă că „realizarea răspunderii penale începe cu aplicarea măsurilor de constrângere și se epuizează cu condamnarea infracțiunii comise și a persoanei care a săvârșit-o, exprimată în sentința de condamnare, după care poate urma fie aplicarea pedepsei penale, fie liberarea de pedeapsa penală”²⁶.

Răspunderea penală nu se identifică cu pedeapsa, fiindcă prima presupune obligația persoanei care a săvârșit infracțiunea de a suporta pedeapsa penală, iar pedeapsa la rândul ei este elementul de constrângere prin care se realizează această obligație. Astfel, răspunderea penală nu este un element de constrângere, ci o premisă fără de care aplicarea constrângerii (pedepsei penale) ar fi imposibilă. Prin urmare, devine evident că obligația de a suporta pedeapsa formează, după cum se știe foarte bine, puntea de legătură dintre infracțiune și pedeapsă și anume acest sens al răspunderii penale poate fi considerat, pe bună dreptate, unul din pilonii de bază pe care, alături de infracțiune și pedeapsă, se construiește întregul sistem de drept penal.

Concluzii:

1) Răspunderea penală presupune *obligația persoanei care a săvârșit o infracțiune de a suporta pedeapsa prevăzută de norma de incriminare a legii penale.*

2) Răspunderea penală apare din momentul săvârșirii infracțiunii, fiind consecința inevitabilă a acesteia ca fapt interzis de norma penală și **încetează** (se stinge) în mod diferit: au expirat termenele de prescripție; persoana a fost liberată de răspundere penală; răspunderea penală a fost înlăturată; a expirat termenul de executare a sentinței de condamnare; persoana a fost liberată de pedeapsă; persoana și-a ispășit pedeapsa.

3) Din momentul apariției răspunderii penale și până în momentul rămânerii definitive a sentinței de condamnare urmează trei etape procesuale de **individualizare a răspunderii penale, și nu de realizare, precum se menționează în unele publicații²⁷: 1) etapa cuprinsă între momentul săvârșirii infracțiunii și cel al începerii urmăririi penale; 2) etapa urmăririi penale în care persoana este trasă la răspundere penală; și 3) etapa soluționării cauzei penale în instanța de judecată cuprinsă între momentul terminării urmăririi penale și momentul rămânerii definitive a sentinței de condamnare. În cadrul acestor etape, răspunderea penală se**

²⁶ Borodac A. și alții, *op. cit.*, p. 342.

²⁷ Dobrinou V., Pascu I., *Drept penal. Partea generală*, Note de curs, București, 1992, p. 151; Botnaru S. și alții, pp. 237-238.

identifică, adică se individualizează obligația de a suporta pedeapsa prevăzută de norma concretă a legii penale. Buna desfășurare a procesului de individualizare a răspunderii penale poate fi asigurată prin aplicarea diferitor măsuri de constrângere prevăzute de legea procesual-penală. După perioada de individualizare a răspunderii penale urmează etapa de punere în aplicare a sentinței de condamnare prin care a fost stabilită pedeapsa.

4) **Realizarea răspunderii penale** se exprimă prin executarea pedepsei. Nici măsurile de siguranță și nici antecedentele penale nu sunt elemente de realizare a răspunderii penale, fiindcă urmăresc alte scopuri decât răspunderea penală.

5) Antecedentele penale nu au caracter de constrângere, ele exprimă un vot de neîncredere din partea statului în ceea ce privește corectarea și reeducarea persoanei condamnate de comiterea unei infracțiuni, limitând-o în anumite drepturi. Stingerea antecedentelor penale anulează toate incapacitățile și decăderile din drepturi legate de antecedentele penale (art. 111 CP al RM).

6) Prin sentința de condamnare (art. 389 CPP al RM) persoana este liberată de obligația prevăzută de norma de incriminare de a suporta pedeapsa prevăzută de acea normă.

7) Esența liberării de răspundere penală constă nu în scutirea persoanei care a săvârșit o infracțiune de la condamnarea publică, ci în scutirea persoanei de la realizarea obligației de a suporta pedeapsa prevăzută de norma penală.

8) Liberarea de răspundere penală nu se identifică cu liberarea de pedeapsă, fiindcă prima presupune scutirea persoanei care a săvârșit o infracțiune de la obligația de a suporta pedeapsa prevăzută de norma penală, iar a doua presupune scutirea persoanei de la executarea pedepsei stabilite prin sentința de condamnare.

Bibliografie:

1. Bagriy-Shakhmatov L.V., *Răspunderea penală și pedeapsa*, Ministerul Afacerilor Interne al URSS, 1969 N-24, pp. 79-80;
2. Cherdanțev A.F., Kojevnicov S.N., *Despre conceptul și conținutul răspunderii juridice/Jurisprudență*, 1976, nr. 5, pp. 43-44;
3. Brainin Ya.M., *Răspunderea penală și temeiul acesteia în dreptul penal sovietic*, Moscova, 1963;
4. Kurleadskii V.I., *Răspunderea penală și măsura influenței publice*, Moseva, 1965;
5. Volkov B.S., *Natura deterministă a comportamentului criminal*, Kahani, 1975;
6. Eleonskii V.A., *Pedeapsa penală și educarea responsabilității pozitive a individului*, Ryazan, 1979;
7. Kudreavțev V.N., *Drept și comportament*, Moscova, 1978;
8. Naumov A.V., *Aplicarea normelor de drept penal*, Volgograd, 1973;

9. Ogurtsov N.A., *Raportul juridic și răspunderea în dreptul penal sovietic*, Ryazan, 1976;
10. *Drept penal. Partea generală. Manual universitar*, responsabil de ediție Kozacenko I. Ya. și Neznamova Z.A. - M., 1998;
11. Nisoreanu Gh., Boroii A., *Drept penal. Partea generală*, Ed. ALL Beck, București, 2002;
12. Dobrinioiu V. și alții., *Drept penal. Partea generală*, Ed. ATLAS LEX, București, 1994;
13. Osipov P.P., *Bazele teoretice pentru construirea și aplicarea sancțiunilor penale*, Leningrad, 1976;
14. Borodac A. ș.a., *Drept penal. Partea generală*, Ed. „Știința”, Moscova, 1994;
15. Santalov A.I., *Despre răspunderea penală și exprimarea ei procesuală*, Universitatea din Leningrad, 1972 N23, pp. 125-126;
16. Borodac A. și alții., *Manual de drept penal. Partea generală*, Chișinău, 2005;
17. *Comentariu la Codul Penal al Republicii Moldova*, sub redarea dr. Alexei Barbăneagră, Chișinău, 2003;
18. Barbăneagră A. și alții., *Codul Penal comentat și adnotat*, Ed. Cartier, Chișinău, 2005;
19. Macari I., *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea generală*, Chișinău, 2002;
20. Vrabie G., Popescu S., *Teoria generală a dreptului*, Ed. Ștefan Procopiu, Iași, 1993;
21. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic, 1998;
22. Kelina S.G., *Probleme teoretice privind liberarea de răspundere penală*, Ed. „Știința”, Moscova, 1974;
23. Botnaru S. și alții., *Drept penal. Partea generală*, Ed. „Cartier”, Chișinău, 2005;
24. Pustovaya I.N., *Încetarea dosarului penal în etapa cercetării prealabile, cu eliberarea de răspundere penală a persoanei (art. 6-9 din Codul de procedură penală al RSFSR)*, Teză de doctor în drept, Ekaterinburg, 2001;
25. Jalinskii A.E. și alții., *Dreptul penal al Rusiei. Manual universitar*, în 2 volume, Vol. 1. *Partea generală*, grupul de edituri NORMA-INFRA, Moscova, 1999;
26. Zagorodnikov N.I., *Drept penal sovietic*, Ed. „Literatura juridică”, Moscova, 1976;
27. Brânză S. și alții., *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Ed. „Cartier”, Chișinău, 2005;
28. Filimonov V.D., *Răspunderea penală și constrângerea socială. Culegere de lucrări a Facultății de Drept*, Ed. Universitatea din Tomsk, Tomsk, 1965;
29. Pavlov N.E., *Legislația procesual-penală și dreptul penal (corelare și probleme de aplicare). Monografie*, Moscova, 1999;
30. Endoltseva A., *Instituția liberării de răspundere penală: probleme teoretice, legislative și de aplicare a legii*, Teză de doctor în drept, Moscova, 2005, p. 389;
31. Dobrinioiu V., Pascu I., *Drept penal. Partea generală*, Note de curs, București, 1992.